

UNELE REFERIRI CU PRIVIRE LA CONCEPTUL ȘI TRĂSĂTURILE CRIMINALITĂȚII

Anatolie FAIGHER, dr., conf. univ.,
Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

Abstract: *One of the main elements of the subject of criminology as science is criminality, without the study of which it is not possible to elucidate other criminological problems related to the determinants of criminality, the organization of the process of combating it. That is why in this scientific article the author has demonstrated that the concept of crime is a multidimensional concept, which has different approaches in the literature and has highlighted the basic features of this phenomenon.*

Keywords: *criminality, concept, features, crime.*

Unul din elementele principale ale obiectului criminologiei ca știință îl constituie criminalitatea, fără studierea căreia nu este posibilă elucidarea altor probleme criminologice referitoare la determinantele criminalității, organizarea procesului de combatere a acesteia.

Conceptul de criminalitate este un concept multidimensional, generând abordări diferite în lite-

ratura de specialitate.

Conform Dicționarului explicativ al limbii române, prin noțiunea de „criminalitate” se înțelege „săvârșirea de crime; totalitatea infracțiunilor săvârșite pe un teritoriu, într-o anumită perioadă” [5, p. 245].

Noțiunea de criminalitate desemnează, la modul general, ansamblul faptelor penale comise într-un spațiu și într-o perioadă de timp determinate [11, p. 101]. Ea poate fi utilizată fie în acest sens general, fie într-un sens mai precis, pentru a desemna anumite categorii de fapte penale [4, p. 19].

Noțiunea de criminalitate se folosește mai des în cazurile, când este vorba despre o pluralitate de infracțiuni, o totalitate statistică a lor [8, p. 12].

Mulți filosofi au acordat atenție sporită fenomenului criminalității, primele cercetări fiind efectuate încă de mari filosofi ai lumii antice ca Aristotel, Socrate, Platon și Seneca care, studiind aspecte filosofice ale societății și etica comportamentului uman, și-au expus opinia asupra criminalității. Au evidențiat în operele lor probleme care, într-o anumită măsură, și-au menținut actualitatea inclusiv în perioada modernă.

Astfel, spre exemplu, Aristotel a evidențiat efectele sărăciei și mizeriei sociale, drept cauze care favorizează comiterea infracțiunilor și a scos în evidență rolul preventiv pe care trebuie să-l aibă pedeapsa [9, p. 8].

Platon a fost primul gânditor al antichității care a sesizat faptul că pedeapsa nu poate fi justificată prin ea însăși, ca reacție la răul provocat prin fapta antisocială, dar trebuie orientată către un scop care să constituie temeiul juridic și filosofic al aplicării acesteia. Scopul indicat de Platon este și astăzi actual – prevenirea săvârșirii altor crime în viitor [3, p. 56].

Interesul pentru problemele criminalității a crescut esențial odată cu restructurarea societății. Astfel, în sec. al XVIII-lea, problema criminalității a fost studiată de C. Beccaria, Montesquieu, J. Bentham și alți savanți, care au stabilit că criminalitatea este cauzată de neorânduirea din societate și educația proastă a membrilor societății, propunându-le guvernanților trecerea de la pedeapsa aspră pentru săvârșirea crimelor la prevenirea fenomenului ca atare.

Problema criminalității a fost luată în vizor și de social-utoپیștii T. Morrus, R. Owen, C. Saint-Simon ș.a., care au susținut că criminalitatea ia naștere în societatea bazată pe proprietatea privată și pe exploatarea oamenilor. Social-utoپیștii susțineau că nu este eficientă combaterea criminalității prin aplicarea pedepselor penale [1, p. 50].

Încă în perioada Renașterii, T. Morrus, în lucrarea sa „Utopia”, menționa că, dacă rămân neschimbate cauzele ce determină criminalitatea, neschimbate vor rămâne și consecințele provocate de aceste cauze. Sunt lipsite de efect chiar și cele mai dure sancțiuni, dacă nu va fi îmbunătățită starea economică a societății sau dacă nu vor fi luate măsuri pentru lichidarea cauzelor fenomenului criminalității [8, p. 26].

Cercetările privind criminalitatea au luat amploarea în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, fiind condiționate de creșterea nivelului acesteia aproape în toate țările Europei, precum și de apariția criminologiei.

Anume în această perioadă a luat naștere teoria psihiatrului italian C. Lombrozo, care contrazicea concepția privind caracterul social al criminalității. Astfel, C. Lombrozo considera criminalitatea un fenomen natural, având, în mare măsură, proveniență biologică și că o treime din toți infractorii au simptome antropologice, fiziologice și psihologice specifice, ceea ce determină comportamentul lor criminal și-i fac criminali înnăscuți.

Teoria lui C. Lombrozo nu a fost confirmată de cercetările ulterioare, însă el a recunoscut, mai târziu, importanța altor factori ai criminalității, dar a atras și mai mult atenția societății asupra problemelor criminalității, devenind baza teoretică a orientării biologice în criminologie.

În limitele aceleiași orientări au fost elaborate noi idei despre criminalitate. De exemplu, S. Freud interpreta aceasta ca manifestare a instinctelor și a dorințelor inconștiente ale persoanei, J. Pinatel, O. Kinberg – ca moștenire a predispozițiilor infracționale, E. Kretschmer – predispoziții constituționale la infracțiune ș.a.

În aceeași perioadă a început să se dezvolte concepția despre criminalitate ca fenomen social. Sociologul francez E. Durkheim considera că criminalitatea este caracteristică nu numai pentru unele societăți, dar pentru societățile de toate tipurile. E. Durkheim sublinia că criminalitatea este un fenomen

normal și inevitabil, dar numai în cazul când nu depășește limita stabilită pentru fiecare nivel social.

În criminologia sovietică, o lucrare mai serioasă despre criminalitate apare în anii 60 ai sec. al XX-lea, monografia lui N. Cuznețova „Crima și criminalitatea”.

Cercetătorul N. Cuznețova prin criminalitate înțelege un fenomen social relativ masiv, caracteristic societății de clasă, variabil și din punct de vedere istoric și cantitativ, care are caracter juridico-penal și este constituit din totalitatea infracțiunilor săvârșite într-un anumit stat, într-o anumită perioadă de timp [1, p. 52-53].

Contribuții importante la studierea problemei criminalității au fost aduse și în criminologia moldovenească.

Esența criminalității ca fenomen social, în opinia eminentului criminolog autohton V. Bujor, este exprimată ca un ansamblu al faptelor ilegale care neagă valorile sociale acceptate și promovate în societate [12, p. 30].

Astfel, autorul autohton Iu. Larii înțelege prin criminalitate un fenomen social-juridic negativ cu caracter de masă, variabil din punct de vedere istoric, care este constituit din totalitatea infracțiunilor comise pe un anumit teritoriu, într-o perioadă determinată de timp, care se caracterizează prin indicatori cantitativi (nivelul, dinamica) și calitativi (structura, caracterul) [8, p. 12].

Savantul autohton I. Ciobanu, menționează că noțiunea de criminalitate are două sensuri:

1. sensul larg - totalitatea crimelor comise de-a lungul întregii evoluții umane pe întreaga suprafață a globului;
2. sensul restrâns - totalitatea crimelor săvârșite în limitele unei perioade de timp determinate, într-o arie geografică determinată [3, p. 135].

În literatura de specialitate se menționează, de asemenea, și faptul că criminalitatea apare nu numai sub forma multiplelor infracțiuni, dar și a persoanelor care le comit [15, p. 110].

Totodată este foarte populară opinia că criminalitatea nu se reduce la totalitatea infracțiunilor, dar include de asemenea infracțiunile concrete, persoanele care le comit, precum și consecințele acestora. Atare interpretare, cum menționează M. Bîrgău, încalcă logica constituirii definiției, deoarece includ fenomene care depășesc limitele acesteia.

De fapt, unul din componentele obligatorii ale fiecărei infracțiuni concrete este persoana care a săvârșit-o. Sunt de asemenea o serie de persoane care au săvârșit mai multe infracțiuni, manifestând tendințe criminale permanente, dar atare fenomene nu sunt cuprinse în noțiunea criminalității, dar sunt apreciate drept categorii criminologice aparte. Cât privește consecințele, apoi acestea sunt enumerate în legea penală ca elemente constitutive ale infracțiunii, iar totalitatea acestora e cuprinsă de noțiunea de criminalitate. Referindu-ne la urmările indirecte ale infracțiunilor concrete și ale criminalității în general, se poate afirma că ele sunt, de asemenea, fenomene de sine stătătoare, care depășesc limitele criminalității și pot fi cercetate drept consecințe sociale ale criminalității [1, p. 57].

Criminalitatea, în manifestarea sa empirică (sub aspect cantitativ), poate fi definită ca totalitate de infracțiuni, infractori, pătimiși și totalitatea pagubelor materiale produse de infracțiuni pe un anumit teritoriu și într-o perioadă concretă de timp [2, p. 24].

Conținutul conceptului de criminalitate include nu numai infracțiunile, dar și toate faptele prevăzute de legea penală, chiar dacă, în consecință, acestea nu întrunesc condițiile înaintate de lege pentru a fi calificate ca infracțiuni. Din această categorie fac parte toate faptele care, deși incriminate de legea penală din pricina unor situații, înlătură caracterul penal al faptei și exclud răspunderea penală cu aplicarea unei sancțiuni penale, cum sunt faptele săvârșite în legitima apărare, extremă necesitate etc. [3, p. 15].

Deși putem observa că criminalitatea este concepută în mod diferit, majoritatea definițiilor conțin un șir de trăsături comune. În cele ce urmează, vom evidenția câteva caractere sau trăsături specifice.

Astfel, criminalitatea este un *fenomen social*. Odată ce criminalitatea există și se dezvoltă în societate, rezultă că ea este și un produs al acesteia. Însăși criminalitatea nu este condiționată de natura biologică a omului [14, p. 74], cu toate că aceasta poate manifesta o influență criminogenă determinată în geneza comportamentului infracțional, dar de natura și conținutul relațiilor și contradicțiilor sociale [8, p. 12-13].

La sfârșitul anilor 70-80 ai sec. al XX-lea în criminologie era răspândită ideea potrivit căreia criminalitatea are *caracter structural sistemic*, adică este un sistem [13, p.16]. Unii autori considerau că studierea sistemică a acestui fenomen trebuie să prevadă interdependența criminalității și a

cauzelor ei, după alții însă corelația dintre infracțiune și persoana care a săvârșit-o.

Criminalitatea este un *fenomen eterogen*. Astfel, faptele grupate în această noțiune sunt convergente prin două particularități – toate prezintă pericol pentru societate și răspunderea pentru săvârșire este prevăzută de legea penală. Sub toate celelalte aspecte, ele sunt total diferite, ceea ce determină necesitatea separării lor în mai multe tipuri. Criteriile de divizare sunt diverse, de aceea există anumite clasificări ale infracțiunilor, care au o mare importanță în caracterizarea criminologică a criminalității [1, p. 57-58].

O altă trăsătură esențială a criminalității este *caracterul său juridic*.

Acesta presupune faptul că infracțiunile constituie numai faptele prejudiciabile prevăzute de legea penală, săvârșirea cărora este pedepsită prin lege. Menționăm că atare particularitate ne permite a delimita crima de încălcările mai puțin periculoase, precum și de faptele social periculoase, care nu sunt recunoscute ca atare de legea penală, adică nu sunt criminalizate.

Deoarece faptele săvârșite sunt în prealabil incriminate de legea penală, face posibil ca cetățenii să poată cunoaște din timp faptele oprite, astfel putându-se abține de la săvârșirea lor [10, p.26].

Criminalitatea are *caracter social de masă*. Prin care se înțelege un fenomen social, de o anumită frecvență, cu anumite forme de exprimare. Această frecvență poate fi exprimată prin cifre și date, cercetate și studiate cu ajutorul metodelor statistice pentru elaborarea concluziilor referitoare la starea, structura și dinamica criminalității, la prognoze și măsuri pentru prevenirea și combaterea criminalității la scară generală [3, p. 155].

Astfel, conform informației Ministerului Afacerilor Interne în anul 2017, pe teritoriul Republicii Moldova au fost înregistrate 35,6 mii infracțiuni, constatându-se o scădere de 15,0% față de anul 2016, iar comparativ cu anul 2013 nivelul infracționalității a scăzut cu 6,8%. Rata infracționalității constituie 100 infracțiuni la 10 mii locuitori comparativ cu 107 infracțiuni în anul 2013 [6].

Criminalitatea are *caracterul istorico-evolutiv*. Apărută în societate antică, criminalitatea are un caracter evolutiv, modificabil și variabil de la o orânduire socială la alta.

Pe tot parcursul dezvoltării societății, infracțiunile s-au modificat sub aspect cantitativ și calitativ. Odată cu complicarea relațiilor sociale, a crescut și numărul tipurilor de infracțiuni, un șir de fapte fiind decriminalizate sau chiar nu se mai comiteau din motive obiective, fiind înlocuite cu alte varietăți de atentate criminale.

Grație schimbărilor de ordin social, economic, politic, ideologic, științific și de altă natură, ce au loc în societate, se modifică și criminalitatea atât cantitativ, cât și calitativ. De exemplu, în fosta URSS, specula se considera una dintre cele mai periculoase infracțiuni economice. Timp de 25 de ani (1966-1991) au fost trași la răspundere penală pentru specula aproximativ un milion de persoane. În anul 1991 această faptă a fost decriminalizată și a început să fie considerată ca una din formele legale de activitate economică [8, p. 14].

În legislația penală a Republicii Moldova au fost incriminate pe parcursul ultimilor ani noi forme de fapte infracționale, cum ar fi violența în familie (art. 201¹ CP RM), conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de alte substanțe (art. 264¹ CP RM) etc. Toate aceste modificări influențează esențial asupra indicatorilor criminalității.

Conform datelor Biroului Național de Statistică, în ultimii 5 ani, pe teritoriul Republicii Moldova au fost înregistrate următoarele date referitoare la infracțiunea de violență în familie: 1346 - în anul 2013; 2283 - în anul 2014; 1935 - în anul 2015; 1693 - în anul 2016; 857 - în anul 2017 [6].

În contextul celor relatate, apare o întrebare logică: are oare criminalitatea șanse să dureze veșnic? Criminologia sovietică susținea că criminalitatea în plan istoric este un fenomen temporar care trebuia să dispară cu instaurarea comunismului. Putem afirma că criminalitatea a existat în toate țările, în toate tipurile de societate și va exista și în viitor.

Criminalitatea are *caracterul dăunător, antisocial și periculos* care se exprimă prin periculozitatea socială, infracțiunile și infractorii prejudiciind principalele valori sociale și individuale, ocrotite de lege.

O faptă infracțională, înainte de a fi prevăzută de legea penală, este oprită de conștiința socială, fapta fiind, prin conținutul ei, antisocială (de exemplu, omorul, furtul). O faptă este infracțiune, spu-

nea E. Durkheim, fiindcă, mai întâi, este antisocială și numai după aceea este sancționată cu o pedeapsă [10, p. 26].

Conform datelor Biroului Național de Statistică privind situația infracționalității în anul 2017, fiecare a cincea infracțiune era din categoria celor excepțional de grave, deosebit de grave și grave. Astfel, circa 22% din infracțiunile înregistrate sunt excepțional de grave, deosebit de grave și grave, inclusiv 3,1% revin infracțiunilor excepțional de grave și deosebit de grave, iar 18,4% revin celor grave. În ultimii 5 ani se înregistrează o scădere a infracțiunilor deosebit de grave (-17%), a celor mai puțin grave (-9%) și ușoare (-6%). La 10 mii locuitori, în medie revin 21,5 infracțiuni grave, cele mai multe infracțiuni fiind înregistrate în mun. Chișinău (33 cazuri la 10 mii locuitori) [6]. Infracțiunile cauzează daune irecuperabile personalității, economiei, ordinii și securității publice, organelor statale și obștești, ecologiei, precum și altor obiecte de atentare.

Criminalitatea provoacă zilnic daune de ordin fizic, material și moral, fapt ce demonstrează caracterul ei dăunător. Conform informației operative privind starea infracționalității (fără clasate), pe teritoriul Republicii Moldova, pentru 08 luni 2018, au fost înregistrate 19773 de infracțiuni. Dintr-un total de 10482 de infracțiuni sunt din categoria celor mai puțin grave și 129 de infracțiuni – excepțional de grave [7].

Criminalitatea are *caracterul de fenomen uman complex* (biologic, psihologic și social).

În pofida existenței unui vast număr de teorii, curente, școli și concepții asupra criminalității, majoritatea autorilor recunosc că niciuna, separat, nu poate explica comportamentul criminal și diversitatea modalităților de manifestare prin reducerea analizei doar la unul sau la unii dintre factorii de influențare, impunându-se, în acest context, necesitatea recunoașterii rolului cauzal complex (de la factori generali sociali, biologici, psihologici și până la particularități individuale).

Astfel, C. Beccaria remarca că criminalitatea crește o dată cu creșterea numărului populației și respectiv a conflictelor de interese.

Drept cea mai corectă metodă de prevenire a criminalității a fost considerată de el educația societății.

În cadrul teoriilor criminologice biologice, comportamentul criminal se explica prin anumite predispoziții înnăscute ale anumitor categorii de criminali.

E. Ferri considera că fapta criminală s-ar datora unui mare număr de factori:

- fizici (clima, temperatura, localizarea geografică, efecte sezoniere);
- antropologici (vârsta, sex, condiții psihologice);
- sociali (densitatea populației, religia, obiceiuri, condiții economice etc.

R. Garafalo a descoperit rădăcinile comportamentului criminal nu în trăsăturile fizice, dar în echivalentele psihologice pe care le-a numit anomalii morale.

E. Durkheim susținea că inegalitatea populației este o condiție naturală și umană ce nu poate fi evitată. Între inegalitate și celelalte maladii sociale, cum ar fi crima, nu se poate face asociere decât în situații de excepție, când are loc o decădere a normelor și regulilor sociale, decădere numită de E. Durkheim anomie. Susținând că aceasta a existat în orice societate modernă ca urmare a schimbărilor sociale rapide care a însoțit procesul de modernizare.

Francezul criminolog G. Tarde argumenta că cei care au comis crime sunt oameni normali care din momentul nașterii au fost aduși în starea în care ei au învățat crima ca pe un mod de viață așa cum alții învățau meserii firești.

Conform teoriei imitației lui G. Tarde, oamenii se imită unii pe alții în funcție de frecvența și intensitatea contactului dintre ei. Imitația este întâlnită în special în orașe, acționând ca o modă, schimbându-se frecvent. În localitățile rurale, imitația este mai puțin pronunțată și modelul imitat se schimbă încet. G. Tarde afirmă că aici ea constituie un obicei.

În criminologia contemporană cauzele criminalității sunt tratate deseori în funcție de neajunsurile din societate – economice, culturale etc. [1, p. 9, 16, 17-18, 21].

Criminalitatea are *caracterul variat* care constă în diversitatea crimelor, în varietatea acestora în legea penală. Așa cum nu există două amprente digitale identice, la fel nu există două infracțiuni identice, chiar de același tip. În conținutul criminalității intră o mare varietate de crime, începând cu omoruri, vătămări corporale, continuând cu altele prevăzute de legea penală.

Conform datelor Biroului Național de Statistică, în structura infracțiunilor înregistrate pe teri-

toriul Republicii Moldova în anul 2017, fiecare a doua infracțiune era comisă contra patrimoniului (48,4%), după care urmează infracțiunile în domeniul transporturilor (17,4%), infracțiunile contra securității publice și cele contra autorităților publice, câte 4,6% etc.[6].

Concluzionând cele analizate supra, putem menționa că criminalitatea a fost și continuă să fie cel mai periculos fenomen nu numai în societatea moldovenească.

Astfel, *criminalitatea în Republica Moldova reprezintă un fenomen social juridic dăunător, antisocial și periculos cu caracter de fenomen uman complex, social de masă, structural sistemic, variat, eterogen, variabil din punct de vedere istoric, care cuprinde totalitatea infracțiunilor săvârșite pe teritoriul Republicii Moldova, ce se caracterizează prin indicii calitativi și cantitativi.*

Bibliografie:

1. BÎRGĂU, M. *Criminologie* (Curs universitar). Ed. a 2-a rev. și compl. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2010, ISBN 978-9975-4098-9-6.
2. BUJOR, V., MIRON-POPA, C. *Bazele analizei statistice a criminalității*. Bălți: „Print-Caro” SRL, 2010, ISBN 978-9975-4098-0-3.
3. CIOBANU, I. *Criminologie*. Chișinău: „F.E.-P. Tipogr. Centrală”, 2011, ISBN 978-9975-78-973-8.
4. CIOCLEI, V. *Manual de criminologie*. Ediția a 6. București: C.H. Beck, 2016, ISBN 978-606-18-0532-7
5. Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a. București: Ed. Univers Enciclopedic, 1998. 1193 p.
6. *Nivelul infracționalității în Republica Moldova* [online] [citat 23.10. 2018]. Disponibil: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5926>
7. *Informație operativă privind starea infracționalității* [online] [citat 23.10. 2018]. Disponibil: <https://mai.gov.md/ro/advanced-page-type/date-statistice>
8. LARII, Iu. *Criminologie*. Chișinău: Ed. „Elena V. I.”, 2004, ISBN 9975-935-28-1.
9. PARASCHIV, G., PARASCHIV, D., PARASCHIV, E. *Criminologie: evoluția cercetărilor privind cauzalitatea și prevenirea infracțiunilor*. București: Pro Universitaria, 2014. ISBN 978-606-26-0024-2
10. POP, O., NEAGU, Gh. *Criminologie generală*. Chișinău: Ed. Elena V. I., 2005. ISBN 9975-9877-5-3
11. ROTARI, O., *Criminologie*. Chișinău: Ed. Foxtrot, 2011. ISBN 978-9975-101-57-8.
12. БУЖОР, В. *О сущности преступности*. Кишинэу: Ed. LYCEUM, 1998. ISBN 9975-939-64-3.
13. Иншаков, С.М. *Криминалогия: Учебник*. Москва: Юриспруденция, 2000. ISBN 5-8401-0050-1.
14. *Криминалогия: Учебник*. /Под ред. Кудрявцева В.Н., Эминова В.Е., 3-е изд., перераб. и доп./ Москва: Юристь, 2006. ISBN 5-7975-0647-5.
15. СОКОЛОВ, Д.И. *К понятию преступности и ее состоянию. Становление и развитие уголовного законодательства*. Волгоград, 1973.